

VERSLAG VAN HET MONDELING OVERLEG,
TEVENS EINDVERSLAG

Nr. 12

De vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen heeft het wenselijk geacht over een aantal punten van het wetsontwerp mondeling overleg met de Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen te plegen, alvorens de openbare behandeling van het ontwerp in de Kamer aan de orde zou worden gesteld. De Staatssecretaris verklaarde zich hiertoe gaarne bereid. De besprekingen, die voor een deel ook door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen werden bijgewoond, vonden plaats op 3 en 4 januari 1967. De Staatssecretaris had zich daarbij door een aantal hoofdambtenaren van zijn departement doen vergezellen.

De commissie heeft de eer omtrent de uitkomsten van het overleg het volgende te rapporteren.

1. *Temporisering van kostenverhogende maatregelen*

In de commissie werd gewezen op de mededeling in de memorie van antwoord (blz. 4, rechterkolom), dat aan de temporisering van kostenverhogende maatregelen niet zal zijn te ontkomen.

De leden, die dit punt ter sprake brachten, achtten het weinig bevredigend, dat in deze toch zeer belangrijke aan gelegenheid niet een concreter inzicht wordt verschaft. Ook de andere leden van de commissie bleken nadere gegevens te dezen aanzien bijzonder op prijs te stellen.

De Staatssecretaris deelde in zijn antwoord mede, dat ten departemente een raming is opgesteld van de extrakosten, welke de invoering van de Wet op het voortgezet onderwijs in het cursusjaar 1973—1974, uitgaande van het prijspeil in 1965, met zich zou brengen. De uitkomsten van deze raming zijn neergelegd in het hier volgend overzicht, dat de bewindsman tijdens de besprekingen aan de commissie ter hand stelde.

Overzicht extrakosten W.V.O. in 1973/1974 (prijspeil 1965)

	<i>extrakosten (mln. gld)</i>	
	H.A.V.O./V.W.O.	M.A.V.O.
a. <i>H.B.S. (b.) wordt atheneum ..</i>	14,4	
(mat. expl. uitgaven)	2,5	
b. <i>Differentiatie V.W.O./H.A.V.O.</i>	39,9	6,1
idem M.A.V.O.		
c. <i>Veranderde classesplitsingsnorm</i>		
V.W.O./H.A.V.O.	9,4	
idem M.A.V.O.		22,9
d. <i>Schoolleiding</i>		
V.W.O./H.A.V.O.	10,0	
M.A.V.O.		16,7
e. <i>Wijziging volledige betrekking</i>		
V.W.O.	24,0	
M.A.V.O.		12,5
f. <i>Differentiatie kweekscholen</i>		
voorbereidende leerkring	1,6	
Sub totaal a t/m f	101,8	58,2

	<i>extrakosten (mln. gld)</i> H.A.V.O./V.W.O. M.A.V.O.
g. <i>Conciërges en amanuenses</i> ..	15,8
h. <i>Inrichting practicumlokaal bij m.a.v.o./h.a.v.o.-scholen</i>	0,4
i. <i>Godsdienstonderwijs en humanistische vorming</i>	2,7
j. <i>Administratieve hulp v.g.l.o. en u.l.o.</i>	3,8
k. <i>Kunstonderwijs</i>	15,0
l. <i>Sociaal-pedagogisch onderwijs</i> ..	3,0
m. <i>Vormingsinstituten voor leerplichtige jeugd</i>	4,3
n. <i>Uitbreiding inspectie</i>	0,1
o. <i>Verlenging primaire opleiding n.o. voor meisjes met één jaar</i> ..	6,5
p. <i>Omzetting schakelklas u.t.s. in 1e leerjaar</i>	2,4
q. <i>Stichting m.e.a.o.-scholen</i>	2,6
r. <i>Uitbreiding personeel v.h. ministerie (150 man)</i>	2,5
Sub totaal g t/m r	59,1
Totaal-generaal	219,1

De Staatssecretaris wees erop, dat in de memorie van toelichting (blz. 10, linkerkolom) uitgegaan wordt van een stijging van de kosten van exploitatie met ca. f 270 mln. De nadere studies hebben nu, zoals uit het overzicht blijkt, tot een lagere raming geleid. Daarbij moet echter in belangrijke mate met de onzekerheid van sommige factoren rekening worden gehouden; met name valt hier te denken aan de schattingen van de toekomstige aantallen leerlingen.

Met betrekking tot de vraag inzake temporisering van de kosten dient men — aldus de bewindsman — onderscheid te maken tussen die uitgaven, welke automatisch uit de invoering voortvloeien en de kosten, waarmee de meest wenselijke wijze van uitvoering — hier zou men b.v. kunnen denken aan invoering van een ongedeelde onderwijzersopleiding — gepaard zou moeten gaan. Een zekere temporisering zal uiteraard alleen in de sfeer van de laatste categorie maatregelen gerealiseerd kunnen worden.

Tot die laatste categorie behoren (in meer of mindere mate) de maatregelen, in het overzicht genoemd onder de letters b, c, d, e, f en m.

De Staatssecretaris merkte voorts op, dat ten departemente ook getracht is een inzicht te krijgen in de gevolgen, welke de invoering van de nieuwe regeling op de geprojecteerde tijdstippen met zich zou brengen voor de rijksbegroting voor 1968. Dit is thans echter nog niet mogelijk gebleken, aangezien er nog te veel onzekerheden bestaan over de mate waarin de wet dan in werking zal kunnen treden. De bewindsman dacht hier o.a. aan de groepsbezetting.

De kosten in het eerste jaar zullen zich — naar de mate van invoering — bewegen tussen de 20 en 50 mln. gulden.

Artikel 3 (wijzigingen in de Wet op het voortgezet onderwijs). Artikel 7, leden 2 en 3 (nieuw) W.V.O. Enige leden verklaarden nog geen duidelijk inzicht te hebben in de wijze, waarop de splitsing in een A- en B-afdeling bij het gymnasium zal verlopen, nu de mogelijkheid zal bestaan het Grieks op de B-afdeling facultatief te stellen. Valt het Grieks in de hoogste klassen als vak uit, dan wordt de waarde van de lessen Grieks in de lagere klassen toch wel zeer dubieus, zo meenden deze leden.

De Staatssecretaris was van oordeel, dat hier inderdaad een moeilijkheid ligt, mede ook in verband met de wenselijkheid,

de doorstroming tussen gymnasium en atheneum niet te belemmeren. De bewindsman zou echter de praktijk met het nieuwe stelsel — waarin vele beslissingen aan het bevoegd gezag zijn overgelaten — willen afwachten alvorens op dit punt wijzigingen in de wet voor te stellen.

Van verschillende kant onderstreepte men in de commissie dit standpunt.

Een der leden merkte op, dat in de kringen van het v.h.m.o. de vraag gerezen is of, nu ook voor het v.w.o. een systeem van kern- en keuzevakken mogelijk wordt gemaakt, de splitsing in een A- en B-afdeling nog wel zinvol blijft.

De Staatssecretaris had er begrip voor, dat deze vraag in onderwijskringen aan de orde wordt gesteld. Gezien de wijze, waarop de redactie van artikel 7, na uitgebreide discussies in de Kamer, destijds tot stand is gekomen, leek het hem echter niet gewenst thans een wijziging van artikel 7 voor te stellen, een voorstel dat trouwens de beperkte doelstelling van de overgangswet zou overschrijden.

Artikel 7, lid 3 (nieuw) W.V.O. Van vrijwel alle zijden zou men het ernstig betreuren wanneer staatsinrichting als afzonderlijk vak voor het atheneum zou komen te vervallen. Men verwees in dit verband naar de opmerkingen en vragen, die in het voorlopig verslag zijn opgenomen; in het bijzonder ook herinnerde men aan de wijze, waarop de bestaande tekst van artikel 7 in de W.V.O. is gekomen (de amendementen-Vermeer werden ingetrokken nadat de Minister de woorden „geschiedenis — staatsinrichting daaronder begrepen —” had vervangen door „geschiedenis en staatsinrichting”, waarmee „aan de verlangens van de ondertekenaren van het amendement was tegemoet gekomen” (*Handelingen Tweede Kamer, deel II, 1961—1962, blz. 2779*)). Uit de gang van zaken kwam onmiskenbaar de bedoeling van de Kamer tot uitdrukking, het vak staatsinrichting géén onderdeel van het vak geschiedenis te doen zijn.

Voorts bepleitte men thans met klem een regeling, waarbij de staatsinrichting door een ter zake bevoegde leraar zal worden gedoceerd.

Verschillende leden wezen er in dit verband op, dat ten aanzien van dit onderdeel de beperking van de voorgestelde wetswijzigingen tot „die, welke onontkoombaar zijn met het oog op een goede en vlotte uitvoering” van de W.V.O. (memorie van toelichting, blz. 2, rechterkolom) — een beperking, die de Staatssecretaris zojuist nog had onderstreept — niet in acht is genomen.

In de commissie zou men dan ook — reeds op deze formele grond — aan de bestaande tekst verre de voorkeur geven; dit te meer, daar er op dit punt in de onderwijsorganisaties — naar men stellig meende te weten — geen eenstemmigheid bestaat.

De Staatssecretaris wees er van zijn kant op, dat de huidige tekst van het tweede lid (dat op de gymnasia betrekking heeft) spreekt van „geschiedenis en staatsinrichting”, terwijl de opsomming van alle andere vakken door komma's gescheiden is (behalve aan het eind van de zin). Dit duidt er toch kennelijk op, dat de verhouding van de vakken geschiedenis en staatsinrichting anders is dan die tussen de andere in lid 2 genoemde vakken. In het derde lid (athenea) wordt staatsinrichting wel afzonderlijk genoemd. Het leek de bewindsman — mede vanwege het eenstemmig advies ter zake van de werkgroep v.w.o.-h.a.v.o. — wenselijk op dit punt tot een gelijke redactie van het tweede en derde lid te komen, zodat wijziging via de overgangswet voor de hand ligt. Een wijziging als de onderhavige valt ook geenszins buiten de rubrieken, welke in de memorie van toelichting (blz. 2, rechterkolom) zijn opgesomd, en waarbij als eerste is genoemd wijzigingen, die nodig zijn om achteraf ontdekte fouten of onduidelijkheden te herstellen. Dat daarbij gekozen is voor de tekst, die reeds voor de gymnasia geldt, is naar de mening van de Staatssecretaris zeer wel te verdedigen. Bij handhaving als afzonderlijk vak zal er voor staatsinrichting niet meer dan 1 uur per week beschikbaar kunnen zijn, wat te weinig is om dit vak behoorlijk tot zijn recht te doen komen.

Van verschillende kanten gaf men in de commissie uiting aan zijn vrees, dat bij een koppeling van geschiedenis en staatsinrichting dit laatste vak, dat toch voor de vorming van de leerlingen van zo bijzonder veel gewicht kan zijn, te zeer tot een bijvak wordt gedegradeerd. De hierbedoelde leden legden in dit verband onder meer de nadruk op de wenselijkheid van een eigen bevoegde leraar voor de staatsinrichting.

Andere leden zagen de noodzaak van een aparte leraar voor staatsinrichting niet in.

De Staatssecretaris wees er, ter verduidelijking nog op, dat het ook bij de gewijzigde wetstekst mogelijk zal zijn, staatsinrichting als afzonderlijk vak op de roosters te plaatsen.

De vraag is intussen — zoals ook door een lid van de commissie werd opgemerkt — of dit de desbetreffende leraar niet te sterk aan banden legt. Het gevaar dreigt dan immers, dat de wenselijke integratie met het vak geschiedenis in het gedrang zal komen.

Artikel 10, lid 3 (nieuw) W.V.O. Uit de commissie werd de vraag gesteld, of de studielessen, waarvan o.m. in dit artikel-lid gesproken wordt, als verplichte lessen moeten worden beschouwd. Of zal het bevoegd gezag, indien dit meent dat er aan dergelijke lessen geen behoefte bestaat, kunnen beslissen, dat de gelden die ten laste van de studielessen komen aan andere zaken, b.v. aan het aanschaffen van de apparatuur voor talenpractica, worden besteed? Voorts werd opgemerkt, dat de schoolleiding in menig geval nog weinig inzicht blijkt te hebben in de wijze, waarop de studielessen ingericht zullen moeten worden. Men zou gaarne weten, of hier door het departement voldoende voorlichting wordt gegeven.

De Staatssecretaris verklaarde, dat het stellig niet toelaatbaar is de gelden, bestemd voor studielessen, voor andere doeleinden te besteden. Wat de voorlichting betreft merkte de bewindsman op, dat in de onderwijsbladen reeds uitvoerig over de ervaringen met de studielessen in het experimentele stadium wordt geschreven. Van belang is ten deze ook het resultaat van de Enquête v.w.o.—h.a.v.o. 1964—1965, dat juist in brochurevorm is verschenen ¹⁾.

Artikel 11 (nieuw) W.V.O. Vele leden van de commissie betreurden het standpunt, dat in de memorie van antwoord kenbaar is gemaakt als reactie op de suggestie in het voorlopig verslag om de mogelijkheid te openen in de brugklas van scholen in Friesland onderwijs te doen geven in de Friese taal. Men wees op de grote waarde, die in Friesland gehecht wordt aan de eigen cultuurtaal, waarin thans aan vele lagere scholen les wordt gegeven en die ook later in het voortgezet onderwijs gedoceerd kan worden, nu echter, als de W.V.O. in werking treedt, met een onderbreking van een jaar omdat in de brugklas die mogelijkheid niet aanwezig is. Daarbij werd nog opgemerkt, dat ten aanzien van het Fries in de brugklas veel minder bezwaren zijn aan te voeren dan tegen het Latijn, dat nu wel in de wet genoemd wordt. Het onderwijs in de Friese taal zal immers geen enkele belemmering vormen voor de doorstromingsmogelijkheden.

De Staatssecretaris kon de wensen om ten deze tegemoet te komen aan specifiek Friese verlangens, op zich zelf waarderen. Het opnemen van dit vak onder de lessen, welke in de brugklas gegeven worden, schept echter — ook al zal het hier facultatieve lessen betreffen — bepaalde problemen: deze lessen zullen immers of aan het maximum aantal toegevoegd moeten worden of tot vermindering van andere lessen leiden. Tegen beide mogelijkheden bestaat ernstig bezwaar. Aan het feit, dat de lessen in het Fries een jaar lang onderbroken zouden worden, wilde de Staatssecretaris niet te zwaar tillen. Met de grammatica zijn de kinderen, om wie het hier gaat, al op de lagere school vertrouwd geraakt, en het schone van de taal komt vooral bij de literatuurlessen in de hoogste klassen van het voortgezet onderwijs tot zijn recht.

De eerderbedoelde leden van de commissie waren door het betoog van de bewindsman niet overtuigd.

Andere leden onderschreven de bezwaren van de Staatssecretaris, waarbij zij erop wezen, dat 1 uur Fries per week als weinig zinvol moet worden aangemerkt, terwijl het toevoegen van méér lessen de bezwaren van de bewindsman nog versterkt.

Artikel 12, lid 1 (nieuw) W.V.O. De voorgestelde wijziging van het eerste lid van artikel 12 houdt in, dat aan bijzondere scholen voor v.w.o. of a.v.o. naast de andere, in het artikel reeds genoemde vakken, ook godsdienstonderwijs kan worden gegeven. In de commissie rees nu de vraag, welke plaats deze lessen in de vakkenreeksen zullen innemen.

De Staatssecretaris antwoordde, dat deze godsdienstlessen door het bevoegd gezag op het lesrooster kunnen worden geplaatst. Het is echter ingevolge artikel 48 gehouden om bepaalde leerlingen van de verplichting tot het volgen van deze lessen vrij te stellen. De godsdienstlessen zullen moeten vallen binnen het totaal aantal uren, gevormd door de zgn. N₁, N₂ en O-lessen tezamen ²⁾.

Artikelen 13 W.V.O. en 14, lid 7, W.V.O. Enkele leden merkten op, dat er in de desbetreffende kring een zekere ongerustheid heerst met betrekking tot de ontwikkeling van de vakscholen voor de detailhandel. Voor deze soort scholen kent men geen hogere opleidingen, hetgeen bij het economisch en administratief onderwijs wel het geval is. Vooral met het oog op de belangstelling van de docenten voor deze soorten van onderwijs lijkt dit van belang.

In dit verband stelden deze leden ook de vraag, of er een mogelijkheid van integratie bestaat van lagere landbouwscholen met het overige lager beroepsonderwijs.

Andere leden zouden in het bijzonder de aandacht van de bewindsman willen vragen voor de algemene vorming binnen het lager beroepsonderwijs. Een voldoende algemene vorming is dringend noodzakelijk, omdat men de behoefte, die er bij de diverse gespecialiseerde beroepen bestaat, moeilijk kan peilen, zodat het wenselijk is dat de betrokkenen later een ruime mogelijkheid hebben om op een andere werkring over te stappen.

De naam „huishoud- en nijverheidsonderwijs”, waarover ook bij de behandeling van het ontwerp-mammoetwet reeds is gesproken, werd door deze leden nog altijd te beperkt geacht voor de vorming die aan dit soort scholen gegeven behoort te worden.

De Staatssecretaris merkte op, dat het niet wel mogelijk is tot een duidelijke en nauwkeurige afbakening te komen tussen het e.a.o. enerzijds en het middenstandsonderwijs anderzijds. De bewindsman zou het overigens toejuichen, wanneer deze vormen van onderwijs meer en meer tot de vorming van scholengemeenschappen zouden komen. Er zijn thans detailhandelsscholen, die onder de werking van de Overgangswet (artikel 57) overgaan in scholen voor lager en/of middelbaar beroepsonderwijs. Er zijn geen scholen voor hoger detailhandelsonderwijs, zodat daarvoor ook geen overgangsregeling behoeft te worden getroffen.

De Staatssecretaris onderschreef de wenselijkheid van een goede algemene vorming bij het lager beroepsonderwijs.

Wat de vraag over de lagere landbouwscholen betreft, merkte de Staatssecretaris op, dat, voor zover er van een verwevenheid van het onderwijs in de onderscheidene schooltypen sprake is, hieraan in een scholengemeenschap gestalte kan worden gegeven.

Artikel 18, lid 1, W.V.O. In de commissie bleek vrijwel algemeen te wens te leven, de term „kweekschool” door een naam, die beter in de tegenwoordige situatie past, te vervangen.

Men dacht hier, in navolging van termen als sociale academie en academie voor lichamelijke opvoeding, aan de naam „pedagogische academie”.

In de betrokken onderwijskring blijkt men ook aan deze nieuwe benaming de voorkeur te geven.

¹⁾ Tijdens het overleg is aan alle aanwezige leden een exemplaar van het hierbedoelde geschrift uitgereikt.

²⁾ Voor de inhoud van deze termen moge o.m. worden verwezen naar de memorie van antwoord betreffende het ontwerp van wet tot regeling van het voortgezet onderwijs (kamerstuk 5350, nr. 8, blz. 56, ad artikel 19).

De Staatssecretaris vroeg zich af, of de voorgestelde term niet te ruim is; er zijn immers ook opleidingen voor de middelbare akten, voor kleuterleidsters en straks voor leraren, die met gelijk recht als pedagogische academies aangeduid zouden kunnen worden. De bewindsman zou, nu „opleidingsscholen voor kleuterleidsters” en „opleidingsscholen voor leraren” reeds in de wet zijn genoemd (artikel 14, zesde lid), op zichzelf dan ook meer gevoelen voor de benaming „opleidingsscholen voor onderwijzers”.

Intussen was de Staatssecretaris van mening, dat de allerwege ingeburgerde naam „kweekschool” niets denigrerends inhoudt. Bovendien zal het veel arbeid vergen, wanneer de bestaande wetten op dit punt gewijzigd moeten worden.

Dit laatste bezwaar werd in de commissie niet overwegend geacht; men vroeg zich trouwens af of het onvermijdelijk zou zijn in de reeds bestaande wetten tot wijziging over te gaan. Voor het overige bleef een deel van de commissie de voorkeur geven aan „pedagogische academie”.

De Staatssecretaris merkte nog op, dat deze naam voor een scholengemeenschap, die verschillende vormen van opleiding voor docenten omvat, zonder bezwaar van toepassing zou kunnen zijn. Vooralsnog leek de suggestie uit de commissie hem weinig aantrekkelijk. In elk geval ware het juister van „pedagogische academie voor onderwijzers” te spreken. De bewindsman zegde toe, zich over deze aangelegenheid ten spoedigste te zullen beraden en de indiening van een nota van wijziging te overwegen.

Artikel 18, lid 2 (nieuw) W.V.O. Algemeen toonde men zich in de commissie ernstig teleurgesteld door het afwijzende standpunt van de Regering tegenover de unanieme in het voorlopig verslag naar voren gebrachte wens, om thans de ongedeelde driejarige onderwijzersopleiding in de wet vast te leggen.

Men gaf uiting aan zijn ernstige vrees, dat, wanneer de zich thans voordoende gelegenheid niet wordt aangegrepen om ten deze tot de algemeen wenselijk geachte verbetering te komen, uitstel voor onbepaalde en wellicht zeer lange tijd het gevolg zal zijn. Men zou dit in hoge mate betreuren; de gelegenheid lijkt op dit moment juist bijzonder geschikt; in de betrokken onderwijskring is immers nu eenstemmigheid ten aanzien van dit verlangen te constateren en in de praktijk blijken vrijwel alle mannelijke leerlingen ook de derde leerkring te volgen, terwijl het aantal meisjes dat de „volledige” akte wenst te behalen, duidelijk groeiende is.

Het bezwaar van de Regering, dat invoering van de ongedeelde opleiding tot gevolg zou hebben, dat in enig jaar ca 2000 jonge onderwijzers minder beschikbaar komen, werd door de commissie niet zonder meer gedeeld. De ontwikkeling gaat in een zodanige richting, dat de toekomst op dit punt met een zeker vertrouwen tegemoet kan worden gezien. Ook aan het kostenverhogende aspect bleek de commissie niet zwaar te tillen. Men merkte daarbij op, dat ook op dit moment theoretisch de mogelijkheid bestaat dat alle leerlingen de derde leerkring gaan volgen.

Met klem drong men er van alle zijden bij de Staatssecretaris op aan, deze aangelegenheid opnieuw in positieve zin in overweging te nemen.

De Staatssecretaris wees er in zijn antwoord op, dat ook van zijn kant de wenselijkheid van een ongedeelde driejarige onderwijzersopleiding niet betwist wordt. De vraag is echter, op welke wijze en op welk tijdstip men tot invoering daarvan over zou moeten gaan. De bewindsman onderstreepte nog eens, dat een wetwijziging als deze niet valt binnen de regelingen, die nodig zijn om tot invoering van de W.V.O. te komen. Minder juist zou de Staatssecretaris het ook achten, wanneer men nu uit een hele reeks van prioriteiten op onderwijsgebied deze wens — zonder die tegen andere af te wegen — naar voren haalt op grond van de toevallige omstandigheid dat de Overgangswet W.V.O. de gelegenheid tot realisering van dit verlangen zou bieden. Bovendien lijkt het nemen van een dussdanige ingrijpende beslissing nauwelijks te stroken met het karakter van het overgangskabinet, dat thans aan het bewind is.

Wat het gevaar betreft van een plotseling tekort aan onderwijzers merkte de Staatssecretaris op, dat het rapport van de zg. afremmingscommissie zeer binnenkort zal verschijnen. Verwacht moet in elk geval worden dat invoering van de W.V.O. een extrabehoefte aan onderwijzers zal scheppen.

Van de kant van de commissie werd hierop de vraag gesteld, of men de ongedeelde opleiding niet thans in de wet zou kunnen vastleggen, terwijl de invoering eventueel op een later tijdstip zou kunnen plaatsvinden.

De Staatssecretaris deelde mede, dat deze gedachte door hem reeds is overwogen; realisering ervan blijkt echter op belangrijke technische bezwaren te stuiten.

Algemeen behield men zich in de commissie voor, bij de openbare behandeling van het wetsontwerp ook op dit gewichtige punt terug te komen.

Artikel 19 W.V.O. Hoewel ten aanzien van dit artikel in het wetsontwerp geen wijziging is voorgesteld, gevoelde men er in de commissie behoefte aan ook deze bepaling, mede in verband met de reeds thans blijkende grote belangstelling voor het stichten van scholengemeenschappen, in het overleg ter sprake te brengen.

Allereerst werd de vraag gesteld of het de Staatssecretaris bekend is dat er verschillende scholengemeenschappen gevormd worden, waarin men scholen verenigt die op grote afstand van elkaar gelegen zijn en die men onder één bestuur en leiding samenbrengt zonder voor het overige naar werkelijke integratie te streven. Men meende dat dit toch in strijd is met de bedoeling van de regeling, zoals die in artikel 19 is neergelegd.

In dit verband merkte men van andere zijde op, dat er in de onderwijswereld allerlei onzekerheid en verwarring over het begrip scholengemeenschap blijkt te heersen. Een verduidelijking van de inhoud en de zin van dit begrip zou dan ook bijzonder welkom zijn.

De Staatssecretaris kon zich moeilijk aan de indruk onttrekken, dat momenteel nogal eens aan de vorming van scholengemeenschappen wordt gedacht, om langs die weg aan het gevaar van de hogere oprichtingsnormen voor afzonderlijke scholen te ontkomen. Voor opneming in het scholenplan stelt artikel 69, tweede lid, immers lagere getalsnormen dan voor afzonderlijke scholen.

Uiteraard is het niet de bedoeling van de wetgever geweest, dat geografisch ver uiteenliggende scholen in een scholengemeenschap worden ondergebracht. Anderzijds kan men voorlopig niet de eis stellen, dat een scholengemeenschap binnen eenzelfde behuizing zal zijn ondergebracht. In de vier gevallen, waarin tot op heden op grond van de experimentenwet scholengemeenschappen zijn erkend, is sprake van een combinatie van scholen, die in elkaars buurt gelegen zijn en die leerlingen uit eenzelfde gebied recruteran. Voorts is de eis van een eenhoofdige leiding gesteld, terwijl het onderwijs in deze scholen geïntegreerd zal dienen te worden, met dien verstande dat voorlopig kan worden volstaan met de vorming van een gemeenschappelijk brugjaar.

Uit de commissie werd erop aangedrongen, dat binnen de scholengemeenschappen ook de mogelijkheid zal worden geopend het eindexamen in étappes af te leggen; hierdoor zou het probleem van het zittenblijven in belangrijke mate tot een oplossing kunnen komen.

De Staatssecretaris antwoordde, dat dit vraagstuk — dat overigens niet aan de vorming van scholengemeenschappen inherent is — de aandacht van de desbetreffende werkgroep heeft; men is echter nog niet tot een conclusie gekomen.

Van de zijde der commissie wees men erop, dat de inhoud van artikel 19 weinig concreet is. Men vroeg zich af, of de minister voldoende bevoegdheden bezit om — als de W.V.O. in werking zal zijn getreden — stichting van scholengemeenschappen op een wijze, die in strijd is met de duidelijke bedoeling van de wetgever, tegen te gaan.

De Staatssecretaris antwoordde, dat krachtens artikel 26 de Kroon ten behoeve van scholengemeenschappen, als bedoeld in artikel 19, een speciale regeling kan treffen. Betreft dat een inrichting, die zich met de naam scholengemeenschap tooit,

zonder dat in feite van integratie van het onderwijs sprake is, dan zullen de scholen, waaruit deze combinatie bestaat, zonder meer moeten voldoen aan de voorschriften, bedoeld in de artikelen 22 en 23. Alleen op een werkelijke scholengemeenschap in de zin van artikel 19 zal artikel 26 van toepassing zijn.

Uit de commissie werd nog opgemerkt, dat de naam scholengemeenschap derhalve een vlag kan zijn die de lading niet dekt. Het gebruik van deze naam zal de ouders dus in sommige gevallen op een dwaalspoor brengen.

De Staatssecretaris wees in dit verband op artikel 21, volgens welke bepaling de naam van de school de soort moet aanduiden. Indien men echter de afzonderlijke namen blijft bezigen in combinatie met die van scholengemeenschap blijft het gevaar van het wekken van een verkeerde indruk aanwezig. De bewindsman zegde toe deze aangelegenheid te zullen bezien.

Artikel 19, lid 2, W.V.O. Uit de commissie werd — onder verwijzing naar het antwoord op vragen van mevrouw Van Someren-Downer (Aanhangsel *Handelingen Tweede Kamer*, 1965—1966, blz. 1239) — de vraag gesteld, waarom het niet mogelijk is dat bij omvorming van een gymnasium met enige andere scholen tot een scholengemeenschap in de brugklas van de gymnasiumafdeling les wordt gegeven in Latijn.

De Staatssecretaris antwoordde, dat artikel 11 — dat o.m. het geven van Latijn in de brugklas van het gymnasium mogelijk maakt — uitsluitend betrekking heeft op de scholen, bedoeld in de artikelen 7 tot en met 9, dus op zelfstandige scholen. In het eerste jaar van een scholengemeenschap, als bedoeld in artikel 19, kunnen derhalve geen lessen Latijn aan het programma worden toegevoegd. Dit zou naar de mening van de bewindsman ook niet stroken met het karakter van een werkelijke scholengemeenschap.

Artikel 22, lid 2, letter c (nieuw) W.V.O. Uit de commissie werd de vraag gesteld, of het toch niet wenselijk zou zijn in de basistabel voor het vijfjarig h.a.v.o. het aantal verplichte tekenlessen voor de eerste drie leerjaren op 3 te stellen. Het verschil dat in dit opzicht volgens de bijlage bij de memorie van toelichting (stuk nr. 4, blz. 29, noot 4) met handvaardigheid bestaat, leek de leden, die dit punt ter sprake brachten, niet gerechtvaardigd.

De Staatssecretaris merkte op, dat de ontworpen basistabellen het resultaat zijn van langdurige besprekingen met de onderwijsorganisaties. Men is ten slotte tot de opstelling gekomen zoals die in de bijlage is neergelegd en men is — zoals in de memorie van antwoord reeds is gezegd — van mening, dat bij de invoering van de ontworpen tabel de leerlingen een bepaalde introductie zullen krijgen in de technieken van de expressievakken.

Overigens kan het bevoegd gezag — naar de Staatssecretaris betoogde — uiteraard de ruimte, die er is voor de N₂ en O-lessen, mede voor het vak tekenen reserveren.

De eerderbedoelde leden achtten het echter voor de hand liggend, dat in elke van de laagste drie klassen wekelijks ten minste één uur tekenen door alle leerlingen gevolgd zou moeten worden.

De Staatssecretaris antwoordde, dat dit tot gevolg zou hebben, dat voor een der andere vakken dan een uur minder zou moeten worden uitgetrokken.

Artikel 23, lid 2 letter d (nieuw) W.V.O. Enkele leden betreurden het, dat de schakelklassen voor de u.t.s. niet gehandhaafd zullen worden. Straks zullen deze scholen dus een leerling van het m.a.v.o.-3 moeten toelaten ook als deze nauwelijks voldoende voor wiskunde heeft.

De Staatssecretaris merkte op, dat volgens de constructie van de wet leerlingen die met gunstig gevolg het driejarig m.a.v.o. of de T-stroom van een drie-jarige l.t.s. hebben doorlopen, toegang hebben tot de u.t.s. De bewindsman zou er bezwaar tegen hebben de duur van de studie met een jaar te verlengen door een schakelklas toe te laten.

Gevraagd werd voorts of het wel juist geacht moet worden dat het vak nuttige handwerken onder handvaardigheid zal

vallen. Zal dit in de praktijk betekenen, dat de meisjes geen lessen in handenarbeid in de gebruikelijke betekenis zullen volgen?

De Staatssecretaris wees erop, dat de lessentabellen een minimum aangeven, zodat het niet uitgesloten zal zijn dat ook de meisjes lessen in (gewone) handenarbeid zullen volgen. Overigens vestigde de bewindsman er de aandacht op, dat er in het vervolg op een belangrijk aantal scholen voor het eerst handvaardigheid zal worden gegeven.

Artikel 22, lid 2, letter g (nieuw) W.V.O. Van verschillende zijden bleek men het in de commissie op prijs te stellen, wanneer de Staatssecretaris reeds een en ander zou kunnen meedelen omtrent de gedachten, die er leven ten aanzien van de eisen, te stellen aan de grootte van de groepen, waarop in dit onderdeel van artikel 22 wordt gedoeld.

Enkele leden spraken daarbij als hun voorlopige mening uit, dat deze groepen uit niet meer dan 20 tot 24 leerlingen zouden moeten bestaan, wil het onderwijs tot zijn recht kunnen komen; bovendien zou men bij het vormen van veel grotere groepen in praktische moeilijkheden komen, nu er voor het lesgeven aan dergelijke aantallen leerlingen voorlopig lang niet genoeg lokalen beschikbaar zullen zijn.

Andere leden wezen aan de hand van een praktisch voorbeeld — de middelbare landbouwschool te Hulst — op de wenselijkheid, dat bij de vaststelling van het groepsgemiddelde rekening zal worden gehouden met de behoeften van bepaalde streken des lands; de eis van een uniform groepsgemiddelde zal, naar de praktijk bewijst, tot ernstige moeilijkheden voor bepaalde scholen leiden.

De Staatssecretaris gaf in zijn beantwoording een uitvoerige uiteenzetting omtrent de gedachten, die bij het overleg omtrent het groepsgemiddelde naar voren zijn gekomen. Aanvankelijk is daarbij uitgegaan van de wenselijkheid, een uniform, voor alle schoolvormen geldend, minimum vast te stellen, waarbij — o.m. in verband met de regelingen voorkomend in een uitvoeringsbesluit van de bestaande Nijverheidsonderwijswet — gedacht werd aan een aantal van 18 leerlingen. In vergelijking met de huidige situatie zou dit echter voor de grotere scholen een forse verlaging betekenen, die sterk kostenverhogend zou werken, terwijl voor kleinere scholen een minimum van 18 ontoereikend zou zijn. Na uitvoerige berekeningen is men tot de aanvankelijke conclusie gekomen, dat een bevreemdend uniform groepsgemiddelde niet te vinden was, zodat men tot een gedifferentieerde schaal zou moeten komen.

Bij de uitwerking van deze gedachte bleek ook deze praktisch niet uitvoerbaar vanwege de talrijke uitzonderingen, die onvermijdelijk zouden zijn.

Er is dan ook nu de sterke neiging om in belangrijke mate terug te keren tot het huidige systeem van classesplitsingsnormen. Ook daarbij zullen voor een aantal scholen afwijkingen onvermijdelijk zijn. De Staatssecretaris zegde, wat dit laatste betreft, toe het probleem, dat zich te Hulst voordoet, onder de aandacht van de Minister van Landbouw en Visserij te zullen brengen.

Artikel 23, lid 3 (nieuw) W.V.O. Enige leden van de commissie hadden de indruk, dat er voor de opleidingscholen voor kleuterleidsters moeilijkheden zullen rijzen, wanneer straks het h.a.v.o. een onderdeel van de onderwijzersopleiding wordt. Het zal dan immers voor de meisjes, die het h.a.v.o. doorlopen hebben, minder aantrekkelijk zijn om de opleiding voor kleuterleidster te volgen. Niettemin zou het in verband met de hoge eisen, die in onze tijd aan de kleuterleidsters worden gesteld, van belang zijn dat hun vooropleiding niet van een lager niveau zal zijn dan ten aanzien van onderwijzers het geval is.

Een ander probleem voor deze opleiding blijkt ook gelegen in de moeilijkheid om voldoende bevoegd kader alsook een genoegzaam aantal vrouwelijke inspecteurs voor het kleuteronderwijs aan te trekken.

De hierbedoelde leden zouden voor een en ander gaarne de aandacht van de bewindsman willen vragen.

De Staatssecretaris zou het op zich zelf wenselijk achten, wanneer ook voor de toekomstige kleuterleidsters een h.a.v.o.-opleiding aan de eigenlijke beroepsopleiding vooraf zou gaan. Gezien de huidige vooropleiding van de meeste kleuterleidsters kan een dergelijke eis echter niet als reëel worden beschouwd. De bewindsman had de indruk, dat een vooropleiding van vierjarig m.a.v.o. het best bij de huidige praktijk zou aanpassen. Wat het kaderprobleem betreft, dit is naar de overtuiging van de Staatssecretaris een uiterst moeilijke zaak, die stellig niet door een op hoger niveau gebrachte vooropleiding op te lossen zal zijn. De voornaamste moeilijkheid hangt meer samen met het feit, dat het „areaal” van kleuterleidsters aan een voortdurende en snelle wisseling onderhevig is. De bewindsman was gaarne bereid bijzondere aandacht aan deze vraagstukken te schenken.

Artikel 27 (nieuw) W.V.O. Van verschillende zijden wees men in de commissie op het belang, dat voor het m.a.v.o. verbonden is aan een gelijkstelling van de toelatingseisen voor deze school met die voor het v.w.o. en het h.a.v.o. Worden er aan de toelating tot het m.a.v.o. niet dezelfde voorwaarden gesteld als ten aanzien van de andere genoemde scholen, dan zou dit in de kring van het m.a.v.o. ongetwijfeld als discriminatie worden gevoeld.

De Staatssecretaris merkte op, dat ten aanzien van de toelating onderscheiden moet worden tussen enerzijds de voorwaarden, die krachtens artikel 27 bij algemene maatregel van bestuur kunnen worden vastgesteld, en anderzijds de voorwaarden waartoe het bevoegd gezag krachtens eigen recht kan besluiten.

Naar de mening van de bewindsman zou het op zich zelf wenselijk zijn, in de algemene maatregel van bestuur geen andere voorwaarden te stellen dan een test, waaruit de schoolvorderingen blijken, gecombineerd met het advies van het hoofd der basisschool. Op dit ogenblik zijn er echter nog te veel onzekerheden over de opzet en de inrichting van een dergelijke test om deze verplicht te kunnen stellen. De vraag is dus welke eisen men in deze overgangperiode moet vaststellen. Uit de ervaringen, die tot nu toe met het h.a.v.o.-experiment zijn opgedaan, is gebleken dat een zekere behoedzaamheid ten aanzien van de toelating tot het h.a.v.o. op haar plaats is, om te voorkomen dat de toestroming naar deze vorm van onderwijs onevenredig groot zal worden. Ter bescherming van de positie van het m.a.v.o., dat een groot aantal potentiële leerlingen aan het h.a.v.o. dreigt te verliezen, wordt daarom aan een extraselectie voor de toelating tot het h.a.v.o. gedacht. Tegen deze achtergrond kon de Staatssecretaris geen sympathie opbrengen voor de gedachte om ook voor het m.a.v.o. strakkere toelatingseisen vast te stellen. Voor de toelating tot scholengemeenschappen zullen strengere eisen niet nodig zijn; daar is immers de mogelijkheid van differentiatie na de toelating nog in voldoende mate aanwezig.

In de commissie was men de bewindsman erkentelijk voor zijn verhelderende uiteenzetting. Men wilde echter niet verheelen, dat in de kringen van het m.a.v.o. bezorgdheid heerst voor de toekomst van dit onderwijs. Men zou het bijzonder op prijs stellen, als de Staatssecretaris deze wellicht onvoldoende gegronde vrees zou kunnen wegnemen. Daarbij herinnerde men eraan, dat de sterk verruimde mogelijkheid van doorstroming tussen de verschillende schooltypen als een van de pijlers van de W.V.O. moet worden beschouwd. Alles wat daaraan in de weg staat moet, wanneer dit enigszins kan, vermeden worden.

Andere leden wezen erop, dat het hier om een tijdelijke maatregel gaat, die blijkens de uiteenzetting van de bewindsman juist ten behoeve van het m.a.v.o. is genomen.

In dit verband werd nog de vraag gesteld, welke betekenis hier aan het woord „tijdelijk” gehecht moet worden.

De Staatssecretaris antwoordde, dat hij verwacht, dat binnen enkele jaren de gedachten omtrent de schoolvorderingentest zich zodanig ontwikkeld zullen hebben, dat deze over de hele linie kan worden toegepast.

Artikel 29 W.V.O. In het algemene gedeelte van de memorie van antwoord (blz. 3/4) is, naar aanleiding van vragen in

het voorlopig verslag, een uiteenzetting gegeven over de kwestie van de toelating van abiturienten van hogere technische scholen tot de examens aan een technische hogeschool.

In de commissie werd erop gewezen, dat in artikel 100 van het wetsontwerp weliswaar verschillende wijzigingen worden voorgesteld met betrekking tot de toelating tot de universitaire examens, maar dat de categorie van bezitters van een eindexamen van het hoger beroepsonderwijs — te denken valt aan het hoger technisch onderwijs en aan de sociale academies — nog steeds niet — anders dan bij voorbeeld in België — in aanmerking wordt gebracht voor een automatische toelating tot het wetenschappelijk onderwijs. Men betreunde het van verschillende zijden, dat in het wetsontwerp geen wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs wordt voorgesteld, welke een beperkte toelating van h.t.s.-ers tot het technisch hoger onderwijs mogelijk zou maken; het zou — zo meende men — toch zeer wenselijk zijn wanneer de afgestudeerden van de h.t.s. tot bepaalde examens van een t.h. zouden worden toegelaten. Voorts werd de vraag gesteld, waaraan het te wijten is, dat de hier liggende problematiek in het overleg met de technische hogescholen nog steeds niet tot enig positief resultaat heeft geleid.

De Minister herinnerde in zijn antwoord aan artikel 27, derde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs („Het academisch statuut bepaalt tot het afleggen van welke examens aan de technische hogescholen de daarbij aangewezen getuigenschriften van met goed gevolg afgelegde examens aan de hogere technische scholen toegang geven”), aan welk voorschrift echter nog geen uitvoering is gegeven. Op dit ogenblik zullen dan ook de afgestudeerden van een h.t.s. alleen tot de examens van een t.h. toegelaten kunnen worden langs de weg van het colloquium. Inmiddels heeft de bewindsman in september 1966 een studiecommissie ingesteld, welke over de verhouding van het technisch wetenschappelijk onderwijs tot het hoger technisch onderwijs advies zal uitbrengen. De Minister verwacht, dat deze commissie in februari een interimrapport zal uitbrengen en dat in dit interimrapport met name aandacht zal worden besteed aan de kwestie van de toelating van de h.t.s.-er tot het technisch wetenschappelijk onderwijs. Reeds eerder heeft de bewindsman de verplichting, bedoeld in bovengenoemd artikel 27, derde lid, met nadruk onder de aandacht van de Academische Raad gebracht.

Enkele leden van de commissie gaven te kennen, dat zij de automatische toelating van afgestudeerde h.t.s.-ers tot de examens van het technisch wetenschappelijk onderwijs als een eis van rechtsgelijkheid beschouwen.

Naar aanleiding van een desbetreffende vraag wees de Minister erop, dat ten aanzien van de toelating van afgestudeerden van sociale academies tot de examens van het wetenschappelijk onderwijs door een commissie rapport is uitgebracht, waarin voor een beperkte toelating te dezen wordt gepleit.

Artikel 29, lid 1, W.V.O. In de commissie toonde men zich verheugd over het voornemen van de Regering om de mogelijkheid van het afnemen van „eigen” eindexamens aan avondlycea met twee jaren te vervroegen.

Enkele leden zouden er echter voor willen pleiten, dat voor de jaren, die aan het in werking treden van die regeling voorafgaan, een overgangsregeling wordt getroffen, zodat reeds dan de mogelijkheid van eigen eindexamens zal bestaan.

De Staatssecretaris wees erop, dat een verdere vervroeging alleen gerealiseerd kan worden door de thans vigerende middelbaar-onderwijswet te wijzigen, hetgeen een ingrijpende legislatieve procedure zou zijn, aangezien dan alsnog een regeling ten aanzien van de avondlycea in de (oude) wet zou moeten worden opgenomen.

Artikel 29, lid 1, juncto artikel 60, lid 1, W.V.O. De vraag werd gesteld, of uit de memorie van antwoord — met name uit hetgeen daarin bij artikel 29, lid 1 en artikel 60, lid 1 wordt gesteld — afgeleid mag worden, dat er bij de Regering een voorkeur aan de dag treedt voor schoolexamens boven staatsexamens.

De Staatssecretaris bevestigde dat althans bij hem die voorkeur aanwezig is. Hij achtte het duidelijk, dat ook de W.V.O. — men zie b.v. het eerste en tweede lid van artikel 29 in vergelijking tot het zesde lid — van schoolexamens als de normale regel uitgaat. Slechts in enkele uitzonderingsgevallen — hier valt b.v. te denken aan de architecten-opleidingen — is een schoolexamen praktisch niet te realiseren; waar dit echter mogelijk is zullen de examens door de eigen leraren, onder het nodige toezicht uiteraard, worden afgenomen.

Artikel 29, leden 1 en 5, W.V.O. Van de kant van de commissie werd gevraagd, of aan de h.a.v.o.-scholen reeds thans in een der vakken muziek, tekenen en handvaardigheid eind-examen zal worden afgenomen.

De Staatssecretaris beantwoordde deze vraag ontkennend. Afgezien van het feit, dat het minder wenselijk lijkt reeds in het huidige experimentele stadium, nu het h.a.v.o. zijn plaats in de maatschappij nog moet vinden, dit novum te introduceren, is er ook nog heel wat studie vereist om voor de genoemde vakken de concrete eisen te vinden en te formuleren, waaraan de leerlingen bij het examen zullen moeten voldoen.

De leden, die dit punt naar voren hadden gebracht, betreurden het ernstig, dat genoemde vakken nog geen deel van het eindexamenpakket zullen uitmaken. Zij vreesden, dat hierdoor het wezenlijk belang van de expressievakken onvoldoende tot uitdrukking zal komen.

Andere leden merkten op, dat het aanbeveling verdient ten aanzien van de inhoud en de omvang van de examens aan de nieuwe of gewijzigde schoolvormen niet te rigoreus te werk te gaan; men dient zoveel mogelijk te bevorderen, dat het nieuwe bestel, dat met de W.V.O. zijn intrede doet, geleidelijk aan door de maatschappij zal worden aanvaard.

Artikel 32, lid 3, W.V.O. Van allerlei zijden herinnerde men er in de commissie aan, dat reeds vele malen in de Kamer is gewezen op de wenselijkheid, in de wet vast te leggen, dat conrectoren en adjunct-directeuren door het bevoegd gezag worden benoemd in plaats van aangewezen, zulks ter wille van hun rechtspositie. Men wilde de thans aanwezige gelegenheid aangrijpen om deze wens andermaal met klem onder de aandacht van de Staatssecretaris te brengen. Men was van mening, dat de verwijzing in de memorie van antwoord naar het destijds (bij de behandeling van de mammoetwet) intrekken van het amendement-Nolte een weinig overtuigend argument is, aangezien bij deze intrekking ook andere factoren een rol hebben gespeeld.

Enkele leden merkten intussen op, dat in de sector van het beroepsonderwijs de wenselijkheid van benoeming minder sterk aanwezig blijkt te zijn.

De Staatssecretaris was van oordeel, dat vooral voor beginnende scholen, waaraan nog geen vaste kern van leraren verbonden is, aanwijzing de voorkeur verdient. Het wettelijk voorschrijven van een benoeming van conrectoren en adjunct-directeuren zou, naar te voren valt, in veel gevallen leiden tot tijdelijke benoemingen. Ook ten aanzien van scholen waarvan de samenstelling van het lerarenkorps aan snelle verandering onderhevig blijkt te zijn, is aanwijzing te verkiezen boven benoeming. Om deze redenen zou de bewindsman dan ook voor een wijziging van de wet op dit punt weinig gevoelen.

De Staatssecretaris was overigens van mening, dat de wettekst een benoeming door het bevoegd gezag, althans voor zover het om het bijzonder onderwijs gaat, niet uitsluit.

Niet alle leden van de commissie waren door de argumentatie van de bewindsman overtuigd. Om aan de bezwaren tegemoet te komen zouden er uitzonderingsbepalingen in de wet opgenomen kunnen worden, zo meenden deze leden. In elk geval blijft — ook wanneer te dezen bij de bijzondere scholen vrijheid zou bestaan — het bezwaar voor de openbare scholen onverminderd bestaan. Algemeen zou de commissie het op prijs stellen wanneer de Staatssecretaris deze kwestie nog eens zou bestuderen.

Artikel 33, lid 4 (nieuw) W.V.O. De wijziging, welke de Regering voorstelt ten aanzien van de tweede volzin van dit

artikellid, gaf aanleiding te vragen waarom de desbetreffende uitzondering zich niet beperkt tot het lyceum met een tweejarige onderbouw, zoals blijkens de memorie van antwoord (blz. 10, onder LL.) de bedoeling is. Men vreesde, dat anders de deur voor onbevoegde leraren inderdaad te wijd zal worden opengezet.

De Staatssecretaris antwoordde, dat met deze wijziging slechts een verduidelijking van de bestaande tekst is bedoeld; deze ondergaat geen enkele materiële verandering.

Op de vraag, of de bepaling ook op andere bijzondere gevallen dan het zoëven genoemde betrekking kan hebben, wees de bewindsman erop, dat de uitzondering ook op scholengemeenschappen met een tweejarige gemeenschappelijke onderbouw van toepassing zal kunnen zijn.

Artikel 35 (nieuw) W.V.O. Van verschillende zijden werd ook thans herinnerd aan de bezwaren, die in onderwijskringen leven tegen invoering van het driegradenstelsel voor de bewijzen van bekwaamheid in het voortgezet onderwijs. Men vroeg zich af, of het niet wenselijk zou zijn deze hele aangelegenheid voorlopig buiten de discussie en zo mogelijk buiten de wet te laten, opdat de gedachten daaromtrent in een rustige sfeer zullen kunnen rijpen.

Andere leden hadden begrip voor het feit, dat een vervallen van artikel 35 de grond aan het verdere overleg over deze belangrijke kwestie zou doen ontvallen. De vraag werd hieraan verbonden, of artikel 35 niet op een later tijdstip in werking zou kunnen treden dan de rest van de wet.

De Staatssecretaris achtte het zeer begrijpelijk dat men een overhaaste beslissing over het driegradenstelsel wenste te vermijden. Licht men echter het desbetreffende artikel uit de wet, dan ontvalt de basis aan de arbeid van de Commissie Opleiding Leraren. De bewindsman was van mening dat, nu men in de kring van het onderwijs geen overeenstemming ten aanzien van het te kiezen stelsel verkregen heeft, de wetgever ten deze een beslissing zal moeten nemen. Dit is ook met het oog op een regeling van de lerarenopleiding hoogst wenselijk.

In de commissie werd opgemerkt, dat het, om op redelijke termijn tot een beslissing te komen, noodzakelijk is dat de Commissie Opleiding Leraren spoedig haar definitief rapport uitbrengt. Gevraagd werd of de Staatssecretaris dit zoveel mogelijk zou willen bevorderen.

De Staatssecretaris meende, dat de genoemde commissie met haar meningsvorming reeds ver is gevorderd. Hij merkte voorts op, dat het om praktische redenen de voorkeur verdient om thans het driegradenstelsel in de wet te leggen; het zal immers veel minder moeite kosten om eventueel van het driegradenstelsel op een systeem van twee graden over te gaan dan omgekeerd.

Enige leden waren van oordeel, dat het wenselijk zou zijn alsnog een aantal deskundigen uit de kring van de opleidingsinstituten in de Commissie Opleiding Leraren op te nemen.

De bewindsman was voornamelijk van mening, dat thans het overleg van de commissie met het onderwijs van zodanige aard is dat aan een uitbreiding van het aantal leden geen behoefte bestaat.

Met betrekking tot het tijdstip, waarop de Commissie Opleiding Leraren haar eindrapport zal uitbrengen deelde de Staatssecretaris mede, dat er een goede kans bestaat dat het rapport vóór het inwerkingtreden van de W.V.O. gereed zal zijn. Voor zover het van de bewindsman afhangt, zou deze van zijn kant bereid zijn een openbare bespreking naar aanleiding van dit rapport te bevorderen.

Artikel 45, lid 7 (nieuw) W.V.O. Gevraagd werd of het in de bedoeling ligt al hetgeen thans ten aanzien van de oudercommissies, ouderraden en schoolraden in artikel 20 van de Lager-onderwijswet 1920 is geregeld, in de algemene maatregel van bestuur zal worden neergelegd. Of moet gevreesd worden, dat met name de bevoegdheden van de schoolraden beperkt zullen worden?

De Staatssecretaris antwoordde, dat het in het voornemen ligt de desbetreffende artikelen in de Lager-onderwijswet

1920 en de Kleuteronderwijswet zoveel mogelijk gelijk te maken aan het thans voorgestelde nieuwe artikel 45 van de Wet op het voortgezet onderwijs. In die wetten zal echter de bevoegdheid van de schoolraad even ruim blijven als in het huidige artikel 20 van de Lager-onderwijswet 1920.

Artikel 65, lid 4 (nieuw) W.V.O. Door de toevoeging van het nieuwe vierde lid aan artikel 65 heeft de Regering haar standpunt bepaald in de kwestie van de gelijke stichtingskansen voor openbare en bijzondere scholen, welke tijdens de behandeling van het ontwerp-W.V.O. een belangrijke rol heeft gespeeld. De beslissing, die de Regering in deze aangelegenheid genomen heeft, bleek thans aan verschillende zijden in de commissie op ernstig bezwaar te stuiten. Met name achtte een aantal leden het onjuist, dat aan het slot van het vierde lid een uitzondering wordt gemaakt voor bijzondere scholen waarop artikel 69 of 72 van toepassing is. Daarmee wordt toch weer voor de bijzondere scholen een gunstiger positie geschapen in vergelijking met die van het openbaar onderwijs.

De leden, die dit punt naar voren brachten, zouden het op prijs stellen, ten einde iedere discriminatie ten nadele van het openbaar onderwijs te voorkomen, indien alsnog de bedoelde slotwoorden werden geschrapt, waarmee bereikt zou worden dat bijzondere scholen, die buiten het plan om worden gesticht, in elk geval gedurende drie jaren niet voor bekostiging uit 's Rijks kas in aanmerking zullen komen.

Andere leden meenden bij deze bespreking te mogen volstaan met te verwijzen naar hun in het voorlopig verslag (blz. 2, rechterkolom ad 3) weergegeven mening, waarin instemming met de toevoeging werd uitgesproken, en naar de argumenten welke tot staving van die opvatting zijn aangevoerd. Zij hadden er geen behoefte aan thans de door andere leden uitgesproken mening te weerleggen, in de stellige verwachting dat de onderhavige kwestie bij de openbare behandeling van het wetsontwerp niet onbesproken zal blijven.

De Staatssecretaris gaf als zijn mening te kennen, dat de wens om de slotwoorden van het toegevoegde vierde lid te doen vervallen bezwaarlijk kan worden ingewilligd. Er is immers geen rechtsgrond aan te voeren om bijzondere scholen, die voldoen aan de wettelijke vereisten om in het scholenplan te worden opgenomen, desondanks toch niet voor subsidiëring van rijkswege in aanmerking te doen komen. Zou men subsidie onthouden aan scholen, die dit normaliter volgens de wettelijke regeling wel zouden ontvangen, dan kan dit moeilijk anders worden gezien dan als een straf op het initiatief tot stichting van een bijzondere school.

De redelijkheid van een zodanige maatregel kon de bewindsman niet inzien.

Door de leden, die bij dit punt het eerst het woord voerden, werd daartegenover opgemerkt dat op deze wijze toch de bijzondere scholen sterk in het voordeel zijn in vergelijking met de openbare. De stichting van een bijzondere school of een afdeling daarvan opent immers een zeer behoorlijke kans op subsidiëring na drie jaren. Het openbaar onderwijs daarentegen bezit geen enkele mogelijkheid om met een school te beginnen voordat deze in het plan is opgenomen.

In dit verband werd ook gewezen op het gevaar, dat langs de weg van vrije stichting opnieuw standenscholen zullen ontstaan, hetgeen huns inziens als hoogst ongewenst moet worden beschouwd.

De Staatssecretaris wees er met nadruk op, dat artikel 69 niet in subjectieve zin door de Minister kan worden toegepast; hij is immers duidelijk gebonden aan objectieve statistische gegevens omtrent de verwachtingen voor het leerlingenaantal. Deze prognoses worden niet beïnvloed door het feit, dat een school reeds is gesticht. Niet het op zeker tijdstip in feite aanwezige aantal leerlingen geeft de doorslag bij de toepassing van artikel 69.

Uit de commissie werd opgemerkt, dat deze prognoses, althans wanneer het gaat om andere dan kleuterscholen, toch in belangrijke mate op onzekere factoren moeten berusten. Daarom liet het voor de hand, dat een eenmaal bestaande school over het algemeen in het voordeel zal zijn boven een school, die nog gesticht zou moeten worden.

De Staatssecretaris had er echter vertrouwen in, dat de sociografische instituten en het Centraal Bureau voor de Statistiek in alle objectiviteit hun berekeningen zullen uitvoeren.

Artikel 13. Van verschillende zijden bleek er in de commissie een zekere vrees te bestaan, dat de voorgestelde getalsnormen tot gevolg zullen hebben dat met name de minder dicht bevolkte streken niet die athenea of h.a.v.o.-scholen zullen krijgen die nodig zijn om te waarborgen dat elk kind het onderwijs kan volgen dat voor hem het meest geschikt is. Men vroeg zich af, of een verdere verfijning van de normen niet gewenst zou zijn.

De Staatssecretaris merkte op dat geen enkele getalsnorm onder alle omstandigheden geheel bevredigend zal zijn. Het gaat in artikel 13 om de automatische omzetting van bestaande h.b.s.-en in athenea of h.a.v.o.-scholen. Daarnaast bevat de Overgangswet aanvullende bepalingen, die de minister de bevoegdheid verlenen buiten dit automatisme om, op verzoek van gemeenteraad of schoolbestuur, scholen in andere om te zetten (artikel 99) of langs de weg van artikel 119 voor bekostiging in aanmerking te doen komen.

Artikel 32, lid 2. Uit de commissie werd erop aangedrongen de periode waarin nog g.l.o.-scholen met meer dan 6 jaren zullen bestaan, zo kort mogelijk te doen zijn.

De Staatssecretaris antwoordde, dat dit ook in de bedoeling ligt. Hij merkte daarbij op, dat het aantal van deze scholen reeds sterk terugloopt; er zijn er nu — zoals ook in de memorie van antwoord is meegedeeld — nog slechts ca. 25.

Artikel 33. Van verschillende zijden getuigde men in de commissie van zijn waardering voor de thans bestaande v.g.l.o.-scholen; men wees erop dat het peil, waarop de leerlingen die het v.g.l.o. verlaten, vooral in de laatste jaren bewondering afdwingt. Voor een groot deel is dit — zo meende men — te danken aan de toepassing van het unit-systeem. De hierbedoelde leden zouden het ernstig betreuren wanneer deze gunstige ontwikkeling, die juist in een richting gaat welke door de nieuwe onderwijswetgeving wordt voorgestaan, met het in werking treden van de W.V.O. zou moeten worden afgebroken of beperkt, doordat ook voor deze vorm van onderwijs een afsluitend examen verplicht zou worden gesteld.

De Staatssecretaris wees erop, dat artikel 29 W.V.O. niet spreekt van eindexamens voor het l.a.v.o. Er bestaat dus te dezen géén verplichting. Het ligt ook niet in de bedoeling voor het l.a.v.o. een schooleindexamen in te stellen. Aan deze scholen zal dan ook niets in de weg worden gelegd, wanneer zij met het unit-systeem door wens te gaan.

Naar aanleiding van opmerkingen uit de commissie merkte de bewindsman voorts op, dat men het l.e.a.o. niet als identiek met het v.g.l.o. moet zien. De l.e.a.o.-opleiding heeft een zodanig theoretische inslag dat verwacht moet worden dat vele leerlingen, die thans een v.g.l.o.-school bezoeken, niet naar een l.e.a.o.-school zullen kunnen overgaan; deze leerlingen zullen vermoedelijk in grote meerderheid kiezen voor een opleiding, die sterker op de praktijk gericht is. In verband hiermede kunnen niet alle v.g.l.o.-scholen zich tot l.e.a.o.-scholen omvormen.

Van de zijde der commissie merkte men op, dat dit laatste ook door geen van de leden bepleit is. Wel zou men er echter op willen aandringen, dat ten aanzien van de eisen, aan het l.e.a.o. te stellen, een grote mate van soepelheid wordt betracht. Men meende n.l. reden te hebben voor de vrees, dat de toepassing van het unit-systeem bij deze vorm van onderwijs zoal niet verboden dan toch bepaald niet door het departement bevorderd zal worden.

De Staatssecretaris merkte op, dat artikel 29, zevende lid, eventueel ruimte biedt voor het unit-systeem. Het probleem waarom het echter naar zijn mening in hoofdzaak gaat, is het waarborgen van een behoorlijk niveau van het l.e.a.o., mede gezien de mogelijkheden, die de z.g. assistentenklassen van de huishoudscholen bieden.

In dit verband zouden enkele leden van de commissie willen waarschuwen tegen een te hoog opvoeren van dit niveau.

Artikel 36. Dit artikel, dat betrekking heeft op het m.a.v.o., heeft — naar uit de commissie werd opgemerkt — in de kring van het desbetreffende onderwijs enige onrust teweeg gebracht. Voor de u.l.o.-organisatie ontstaan immers moeilijke problemen indien per 1 augustus 1968 alleen de eerste leerjaren van het u.l.o. de status van m.a.v.o. krijgen, terwijl de hogere klassen voorlopig onder de werking van de Lageronderwijswet 1920 blijven fungeren. De leden, die dit punt naar voren brachten, vroegen zich in het bijzonder af, welke na 1 augustus 1968 de positie van de vakonderwijzers zal zijn en hoe men zich dan de positie van de schoolleiding moet denken.

De Staatssecretaris merkte op, dat bij het inwerkingtreden van de W.V.O. de u.l.o.-scholen in haar geheel m.a.v.o.-scholen zullen worden. De bedoeling van artikel 36 is slechts, dat die scholen, waarvan de inrichting van het onderwijs in de hogere leerjaren dan nog niet aan de nieuwe voorschriften voldoet, automatisch dispensatie verkrijgen. Voor de positie van de vakleraren en ook voor die van de schoolleiding zullen dus de nieuwe regelingen gelden, met dien verstande dat het denkbaar is, dat daarbij een zekere temporisering in acht wordt genomen.

Artikel 43. Algemeen bleek men in de commissie waardering te hebben voor het voorgestelde systeem van financiering à fonds perdu.

Men vroeg zich echter af, of de bepaling, dat de gemeenten op 1 januari 1969 de waarborgsommen zullen moeten terugbetalen, een aantal gemeenten — het gaat hier, naar men meende, om een totaalbedrag van ca. 40 mln. gulden — niet in ernstige financiële moeilijkheden zal brengen.

De Staatssecretaris antwoordde, dat hij van deze verplichting — mede op grond van het overleg, dat met Binnenlandse Zaken en Financiën, alsook met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten is gevoerd — geen desastreuze gevolgen verwachtte.

Artikel 56, lid 4. In de commissie werd erop gewezen, dat in de kring van het nijverheidsonderwijs de vrees bestaat, dat de huidige opleidingsinrichtingen voor leraressen, welke geïntegreerd zijn in de huishoudscholen, onder het nieuwe bestel als zodanig zullen moeten verdwijnen om opgenomen te worden in de toekomstige lerarenopleiding.

In de commissie zou men dit betreuren; juist voor de opleiding van leraressen n.o. is de bestaande toestand immers alleszins bevredigend.

In dit verband werd door andere leden opgemerkt, dat men in het ongewisse verkeert over de toekomstige behoefte aan deze leraressen. Men had er begrip voor, dat er op dit ogenblik te dien aanzien nog geen concrete gegevens verstrekt kunnen worden, maar zou het op prijs stellen dat van departementswege zo spoedig mogelijk — met name als de nieuwe lessentabellen vaststaan — getracht wordt een zo duidelijk mogelijk beeld van de behoefte te verkrijgen.

De Staatssecretaris zag onvoldoende grond voor de vrees, waarvan de eerst aan het woord zijnde leden zich de tolk hadden gemaakt. De desbetreffende leraressenopleidingen zullen volgens de bedoeling van de wet per 1 augustus 1968 met de huishoudscholen, waaraan zij thans verbonden zijn, tot een scholengemeenschap verenigd worden.

Naar de behoefte aan leraressen bij het beroepsonderwijs wordt thans door het departement in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek een onderzoek ingesteld. Het zal echter naar verwachting nog wel enkele jaren duren voor de resultaten van dit onderzoek gereed zijn.

In de commissie werd vervolgens de vraag gesteld, hoe het in de toekomst zal gaan met de opleiding van muziekleraren aan de conservatoria. Ook voor deze opleiding zou men het weinig aanbevelenswaardig vinden, wanneer deze in een meer algemene lerarenopleiding werd ondergebracht.

De Staatssecretaris verklaarde, dat het niet in de bedoeling ligt, de opleiding van muziekdocenten zo maar van de bestaande conservatoria los te maken. Er zijn wél de nodige vragen gerezen waarvoor nog een oplossing moet worden gevonden.

Artikel 108. Met betrekking tot maatschappijleer werd de vraag gesteld, of niet vastgesteld zou kunnen worden welke bewijzen van bekwaamheid reeds thans bevoegdheid tot het doceren van dit vak verlenen.

De Staatssecretaris antwoordde, dat een dergelijke aanwijzing met zich zou brengen, dat een ieder die deze bewijzen van bekwaamheid niet bezit, ook onbevoegd zou zijn om in maatschappijleer les te geven.

De bewindsman wees in dit verband nog op artikel 36, achtste lid, W.V.O., waarvan de inhoud ook in artikel 11 van de Kweekschoolwet voorkomt. Op grond daarvan bezitten de leraren in het vak kennis van het culturele en maatschappelijke leven hun bevoegdheid; een overeenkomstige regeling zal in de toekomst in breder verband voor de leraren maatschappijleer moeten gelden.

Van verschillende zijden verklaarde men er, gezien het karakter van dit vak, geen heil in te zien bepaalde diploma's voor het doceren daarvan verplicht te stellen.

Uit de commissie werd voorts de vraag gesteld of degenen die thans maatschappijleer geven, ook onder de werking van de nieuwe wet dit vak zullen mogen blijven doceren zonder daarvan de ministeriële verklaring, in artikel 36, lid 8, bedoeld, te behoeven af te wachten.

In antwoord hierop wees de Staatssecretaris op artikel 113 van het ontwerp-Overgangswet. Daaruit volgt, dat de leraar die op 31 juli 1968 daartoe bevoegd was, in de toekomst automatisch deze bevoegdheid behoudt.

Wat het vak maatschappijleer betreft, werd in de commissie de wenselijkheid bepleit, dat daarvoor zo spoedig mogelijk voorschriften omtrent de inhoud worden vastgesteld alsmede dat daaraan evenveel ruimte zal worden gegeven als thans het vak „cuma” heeft. In dit verband wees men erop, dat er blijkens het interimrapport geen programmacommissie van de Commissie Opleiding Leraren voor het vak maatschappijleer is ingesteld.

De Staatssecretaris verklaarde dit uit de omstandigheid, dat voor het genoemde vak het vormen van een afzonderlijke lerarenopleiding niet in het voornemen ligt.

De vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen is in meerderheid van oordeel, dat met de mededeling van het voorafgaande de openbare behandeling van het wetsontwerp voldoende is voorbereid.

Vastgesteld 12 januari 1967.

ENGELBERTINK
TANS
KLEIJWEGT
ALBERING
VERSTEEG
BAETEN
KLEISTERLEE
VAN SOMEREN-DOWNER
VAN BENNEKOM
VIS
1)
BODE
VAN DER GEVEL
WITTEVEEN
VAN DER WERF-TERPSTRA.

1) De heer Schuring was wegens ziekte verhinderd aan de vaststelling van dit verslag mede te werken.

Nota van enige leden

Gebruikmakend van hun bevoegdheid krachtens artikel 23 van het Reglement van Orde (5de alinea) wensen ondergetekenden hierbij te verklaren, dat zij zich niet kunnen verenigen met het uitbrengen van eindverslag omtrent wetsontwerp **8453**, aangezien:

a. de Staatssecretaris ook gedurende het mondeling overleg op 3 en 4 januari 1967 nog onvoldoende concrete mededelingen heeft kunnen doen over de financiële consequenties van het in werking treden van het overgangsrecht, over één jaar gevolgd door de invoering van de W.V.O.;

b. de Staatssecretaris daarentegen ten aanzien van de vrijwel algemeen geldende wens naar een ongedeelde 3-jarige onderwijsopleiding moest opmerken, dat een inwilliging van dit — ook door hem gedeelde — verlangen zou vooruitlopen op een prioriteitenbepaling, die, gezien het karakter van het huidige kabinet, aan zijn opvolger moet worden voorbehouden (hij noemde een beslissing op dit tijdstip met het oog op de naderende verkiezingen zelfs hoogst ongewenst);

c. het door het wetsontwerp voorgestelde systeem van bevoegdheden in brede kringen ernstige bezwaren ontmoet, en de deskundigenarbeid ter zake nog niet is afgesloten.

VAN SOMEREN-DOWNER

BODE

WITTEVEEN

SCHOLTEN.